



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / AVGUST/8-SON,
I-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

O'RTA DAROMADLI MAMLAKATLARDA INNOVATSION XARAJATLARNING EKSPORT DIVERSIFIKATSIYASIGA TA'SIRI	20
Karimova Xulkar Raxmanali qizi Jalg'ashova Nazira Umbet qizi	
MINTAQADA SANOAT SALOHİYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI	26
Mamedov Ko'palboy Masharipovich	
TA'LIM XIZMATLARINI BOSHQARISHDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA SIFATNI TA'MINLASH	30
Umarov Ravshanjon Gafurovich	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	36
Mamurov Doniyor Eldorovich	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH TAMOIYILLARI VA USULLARI	43
Ro'zimov Doniyor Soporboy o'g'li	
TOSHKENT METROPOLITENI SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH DARAJASINING DINAMIKASI VA UNI XALQARO TA'JIRIBA BILAN QIYOSIY BAHOLASH	49
Mansurov Xamrokul Ilxomovich	
ЦИФРОВАЯ САМООРГАНИЗАЦИЯ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ	56
Мирвосикий Хилола Хабибулла кизи	
XORAZM VILOYATIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-AMALIY TAHLILI	64
Z.Sh. Matniyozova	
DEVELOPMENT MECHANISMS OF EMBEDDED FINANCE SERVICES IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN BASED ON OPEN BANKING	69
Khurramova Fotima Bakhodir qizi	
IMPROVING THE PRACTICE OF FINANCING INVESTMENT PROJECTS THROUGH SYNDICATED LOANS PROVIDED BY COMMERCIAL BANKS	76
Xudaynazarov Davrbek Abdullayevich	
TASHQI SAVDO DINAMIKASI VA BANK MOLİYAVIY XAVFSIZLIGI: O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MISOLIDA AMALIY TAHLIL	83
Babadjanov Shuxrat Atxamovich	
GREEN LENDING PRACTICED AMONG UZBEK COMMERCIAL BANKS: SURVEY- BASED ASSESSMENT OF READINESS AND CONSTRAINTS	90
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
"YANGI O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASI DOIRASIDA IQTISODIY O'ZGARISHLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI	96
Amirov Otabek Xudoyberdi o'g'li	
BARQAROR YASHIL INVESTITSİYALARNING QAYTA TIKLANUVCHI ENERGETIKA RIVOJIGA ROLINI VA HISSASINI TAHLIL QILISH: O'ZBEKISTON MISOLIDA	101
Zilola Kazakova	
HUDUD SANOATIDA KAPITAL VA MEHNAT RESURSLARI SAMARADORLIGINI KOB-B-DUGLAS MODEL YORDAMIDA BAHOLASH	113
Turayev Baxrom Ergashevich	



“MAHALLA BANKIRI” INSTITUTI DAVLATBANK HAMKORLIGINING OPERATSION BO‘G‘INI SIFATIDA: SAMARADORLIK MEZONLARI VA OPTIMAL YUKLAMA PARAMETRLARI	120
Nurmuratov Azamat Mamarizo o‘g‘li	
SHAHAR JAMOAT TRANSPORTI YO‘NALISHLARINING AHOLI EHTIYOJLARIGA MOSLIGINI TADQIQ ETISH (URGANCH SHAHRI MISOLIDA)	127
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
O‘ZBEKISTONDA QISHLOQ XO‘JALIGINI RO‘YXATGA OLISHNING AGRAR IQTISODIY O‘SISHNI TA‘MINLASHDAGI INSTITUTSIONAL ROLI	132
Shohujayeva Zebo Safoyevna	
Xolov Javlonbek Davronovich	
УЗБЕКИСТАН КАК АКАДЕМИЧЕСКИЙ ХАБ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	138
Эргашева Шахло Тургуновна	
БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ КАК ИНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ ПРЕДПРИЯТИЯ	146
Маннапова Раъно Абборовна	
YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIIYAVIY, INSTITUTSIONAL VA RAQAMLI QO‘LLABQUVVATLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN RAQAMLI MODELLARI: “3M-PLATFORMA” VA “SMART YOUTH BUSINESS ECOSYSTEM” KONSEPSIYALARI	154
Xojiyev Ma‘murjon Muxsinjon o‘g‘li	
RAQAMLI BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL XUSUSIYATLARI	163
Begimqulova Sevara Nurmamatovna	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI	169
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Normaxmatov Fazliddin Nuriddin o‘g‘li	
OLIY TA‘LIMDA INNOVATSION MENEJMENT IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH	177
Abdullayev Farhod Ozodovich	
“YASHIL MAKON” UMUMMILLIY LOYIHASINI AMALGA OSHIRISHNING TASHKILIY-AMALIY NATIJALARI	180
Jamshidbek Bobojonov	
QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARI EKSPORTI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KLASTERLARNING AHAMIYATI	184
Radjabova Mavluda Ergash qizi	
STRENGTHENING MAHALLA ENTREPRENEURSHIP THROUGH AN INTEGRATED ECOSYSTEM: FUNCTIONAL LINKAGES, DIGITAL COORDINATION, AND REGIONAL EVIDENCE	189
Zafarjon Odiljonovich Tuxtasinov	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA GENERATIV SUN‘IY INTELLEKT INFRATUZILMASINING NAZARIY ASOSLARI	195
Saidov Jaloladdin Allaberganovich	
KORXONALARDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	202
Mamajonova Surayyoxon Maxmudjonovna	
PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARIDA INNOVATSION RIVOJLANISHNING HUDUDIY XUSUSIYATLARINI BAHOLASH METODIKASI	207
Tojiyev Sa‘dulla Muhitdinovich	
INNOVATIONS IN TECHNOLOGY AND SCIENCE EDUCATION IMPROVING ECONOMIC INCENTIVE AND RESOURCE-ALLOCATION MECHANISMS AS A FACTOR IN INCREASING THE EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES: EVIDENCE FROM THE “TECHNOPARK” ENTERPRISE	213
Erkinova Umidakhon Ilhom qizi	



THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED RECRUITMENT SYSTEMS ON HIRING QUALITY	218
Mutalova Manzura Abdushukur qizi	
TOMORQA XO'JALIGI FAOLIYATI BILAN BOG'LIQ NOQISHLOQ XO'JALIGI FAOLIYATINING TA'SIRINI IQTISODIY BAHOLASH	224
U.U.Nurullayev	
SHAHAR HUDUDLARIDA EKOLOGIK MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	230
Asqarov Akmal Anvar o'g'li	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELINI BOSHQARISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	235
Ziyodullayev Sodiqjon Mamadillayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI SOHASIDA MOLIYAVIY NATIJALAR AUDITI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING YAXLIT TIZIMI	240
Bekchanov Faxriddin Atabekovich	
MAHALLIY TURIZMNI RIVOJLANLANTIRISHNING TASHKILIYIQTISODIY MEKANIZMINING ASOSIY FUNKSIYA VA PRINSIPLARI	246
Xayrullayev Elbek Xayrulla o'g'li	
ЛИЗИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБНОВЛЕНИЯ ТЕКСТИЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УЗБЕКИСТАНА: ФИНАНСОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ.....	250
Дадабоева Муштари Хамидиллаевна	
TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK BAHOLASH	261
Abdiraxmonov Farxod Arabboyevich	



TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK BAHOLASH

Abdiraxmonov Farxod Arabboyevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Abstract. This article presents an econometric assessment of the factors affecting the development of retail banking services in commercial banks. The study examines the impact of the number of bank cards, the POS-terminal network, and the volume of payments processed through POS terminals on the development of retail banking services using a regression model. The empirical results indicate that the number of bank cards and the volume of cashless payments have a positive and statistically significant effect on the development of retail banking services, whereas the impact of the number of POS terminals is relatively less pronounced. Based on the findings, scientific conclusions and practical recommendations are proposed to improve the digital payment infrastructure, expand customer-oriented banking services, and enhance the efficiency of retail banking services.

Keywords: commercial banks, retail banking services, econometric analysis, regression model, bank cards, POS terminals, POS payments, digital banking services, digitalization, financial inclusion.

Annotatsiya. Maqolada tijorat banklarida chakana bank xizmatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar ekonometrik usullar asosida baholangan. Tadqiqotda bank kartalari soni, POS-terminallar tarmog'i hamda POS-terminallar orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmining chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'siri regressiya modeli yordamida tahlil qilingan. Olingan natijalar bank kartalari soni va naqdsiz to'lovlar hajmining chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli ta'sir ko'rsatishini, POS-terminallar sonining esa nisbatan past ta'sirga ega ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot yakunida tijorat banklarida raqamli to'lov infratuzilmasini rivojlantirish, mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlarni kengaytirish hamda chakana bank xizmatlari samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, chakana bank xizmatlari, ekonometrik tahlil, regressiya modeli, bank kartalari, POS-terminallar, POS-to'lovlar, raqamli bank xizmatlari, raqamlashtirish, moliyaviy inklyuziya.

Аннотация. В статье проведена эконометрическая оценка факторов, влияющих на развитие розничных банковских услуг в коммерческих банках. В качестве основных факторов исследованы количество банковских карт, сеть POS-терминалов и объём платежей, осуществляемых через POS-терминалы. Для оценки степени их влияния на развитие розничных банковских услуг использована регрессионная модель. Результаты исследования показали, что количество банковских карт и объём безналичных платежей оказывают положительное и статистически значимое влияние на развитие розничных банковских услуг, тогда как влияние количества POS-терминалов является относительно менее выраженным. По итогам исследования разработаны научные выводы и практические рекомендации, направленные на совершенствование цифровой платёжной инфраструктуры, расширение клиентоориентированных банковских услуг и повышение эффективности розничного банковского обслуживания.

Ключевые слова: коммерческие банки, розничные банковские услуги, эконометрический анализ, регрессионная модель, банковские карты, POS-терминалы, платежи через POS-терминалы, цифровые банковские услуги, цифровизация, финансовая инклюзия.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida raqamli transformatsiya, moliyaviy texnologiyalar (FinTech) va zamonaviy to'lov tizimlarining rivojlanishi tijorat banklarida chakana bank xizmatlarining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Bank kartalari, POS-terminallar va naqdsiz to'lovlar hajmining ortishi bank xizmatlari sifatini oshirish hamda moliyaviy inklyuziyani kengaytirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi [1].



O'zbekiston Respublikasida bank tizimini modernizatsiya qilish va raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son hamda 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmonlarida bank xizmatlarini transformatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va naqdsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [2].

Shu bilan birga, bank kartalari soni, POS-terminallar soni va POS-to'lovlar hajmining chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'sirini ekonometrik usullar asosida baholash masalasi yetarli darajada o'rganilmagan. Maqolaning maqsadi ushbu omillarning chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'sirini regressiya modeli yordamida baholash hamda olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy olimlar tomonidan chakana bank xizmatlarini rivojlantirish, raqamli to'lovlar va moliyaviy inklyuziya masalalari keng tadqiq etilgan. F. Mishkin bank faoliyatini diversifikatsiya qilish va zamonaviy moliyaviy xizmatlarni kengaytirish banklar barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi [1]. J. Sinkey esa bank xizmatlari samaradorligini oshirishda risklarni boshqarish, xizmatlar sifati va moliyaviy natijalarni o'zaro uyg'unlashtirish zarurligini asoslaydi [2]. Jahon banki, XVJ va BIS tadqiqotlarida raqamli to'lov infratuzilmasi, bank kartalari va masofaviy xizmatlarning rivojlanishi moliyaviy inklyuziya hamda chakana bank xizmatlari ko'lamini kengaytiruvchi omillar sifatida baholangan [3].

MDH davlatlari olimlaridan O. G. Semenyuta, G. N. Beloglazova va L. P. Krolivetskaya tijorat banklari faoliyatini tashkil etish, bank mahsulotlarini rivojlantirish va mijozlarga ko'rsatiladigan xizmatlarni takomillashtirish masalalarini yoritgan [4]. Ularning tadqiqotlarida chakana bank biznesini rivojlantirish, mijozlarni segmentlash va zamonaviy xizmat ko'rsatish kanallarini kengaytirishga alohida e'tibor qaratilgan. O'zbekistonlik olimlardan Sh. Z. Abdullayeva bank operatsiyalari, bank mahsulotlari va xizmatlarini tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etgan [5]. Mahalliy tadqiqotlarda bank xizmatlarini raqamlashtirish, to'lov infratuzilmasini rivojlantirish va banklar raqobatbardoshligini oshirish masalalari yoritilgan. Biroq bank kartalari soni, POS-terminallar soni va POS-to'lovlar hajmining chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'sirini yagona ekonometrik model asosida baholash masalasi yetarli darajada o'rganilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil, regressiya tahlili hamda ekonometrik modellashlash usullaridan foydalanildi. Tadqiqot uchun O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Statistika agentligi ma'lumotlari asosida bank kartalari soni, POS-terminallar soni hamda POS-terminallar orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmining chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'siri baholandi. Tadqiqot ma'lumotlarini tizimlashtirish, tahlil natijalarini umumlashtirish va maqola matnini tayyorlash jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan 10 foizgacha foydalanildi. Olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida muomaladagi bank kartalari soni, POS-terminallar soni hamda POS-terminallar orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmi tanlab olindi. Mazkur ko'rsatkichlar bo'yicha 2021–2025-yillar ma'lumotlari asosida dinamik tahlil va ekonometrik baholash amalga oshirildi.

1-jadval

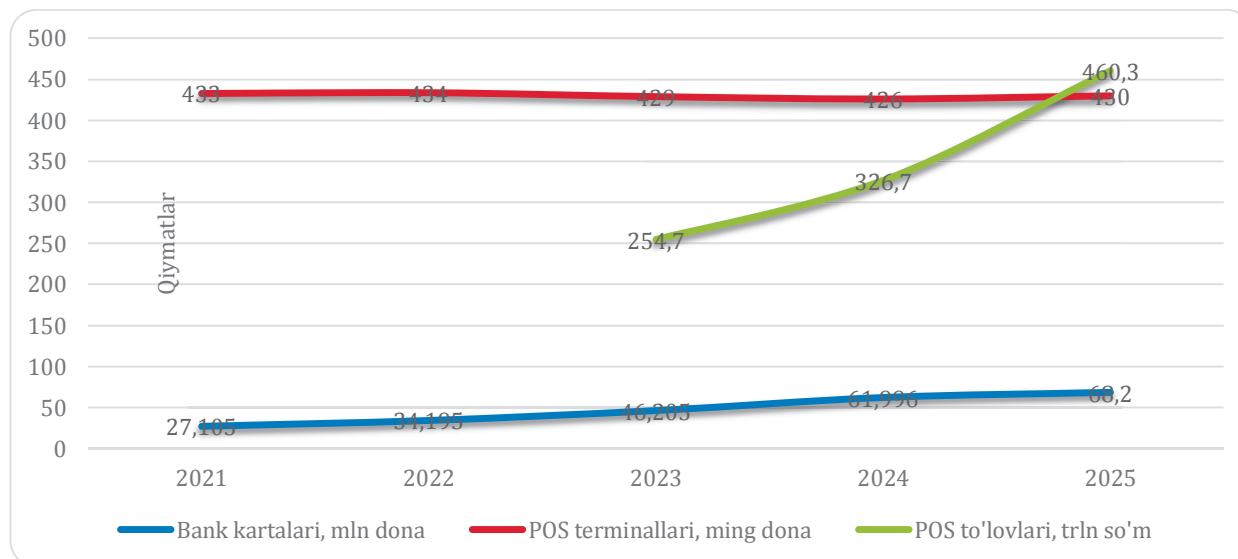
O'zbekistonda chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy ko'rsatkichlar [1]

Yil	Bank kartalari, mln dona	POS terminallari, ming dona	POS to'lovlari, trln so'm
2021	27.1	433	–
2022	34.2	434	–
2023	46.2	429	254.7
2024	62.0	426	326.7
2025	68.2	430	460.3



Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2021–2025-yillar davomida muomaladagi bank kartalari soni 27,1 million donadan 68,2 million donaga yetib, 2,5 baravarga oshgan. Bu aholining bank xizmatlaridan foydalanish darajasi sezilarli ravishda kengayganini ko'rsatadi.

Shuningdek, POS-terminallari soni 433 ming donadan 430 ming donagacha deyarli o'zgarmagan bo'lsa-da, POS-terminallar orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmi 254,7 trillion so'mdan 460,3 trillion so'mga yetib, 80,7 foizga oshgan. Bu mavjud to'lov infratuzilmasidan foydalanish samaradorligi oshganini anglatadi.



1-rasm. Asosiy ko'rsatkichlarning o'sish dinamikasi [1]

Diagramma natijalari bank kartalari sonining har yili barqaror o'sib borganini ko'rsatadi. Ayniqsa, 2023–2025-yillarda o'sish sur'atlari yuqori bo'lib, bu holat mazkur davrda mobil banking, internet-banking va QR-to'lov xizmatlarining keng ommalashgani bilan izohlanadi. POS-terminallar sonida sezilarli o'zgarish kuzatilmagan bo'lsa-da, ular orqali amalga oshirilgan tranzaksiyalar hajmining tez sur'atlarda ortishi mavjud to'lov infratuzilmasidan foydalanish samaradorligi oshganini ko'rsatadi.

2-jadval
Asosiy ko'rsatkichlarning o'sish sur'atlari [2]

Ko'rsatkich	Boshlang'ich qiymat	Yakuniy qiymat	Mutlaq o'zgarish	O'sish (%)
Bank kartalari	27.1	68.2	41.1	151.6
POS terminallari	433	430	-3	-0.7
POS to'lovlari	254.7	460.3	205.6	80.7

Jadval natijalariga ko'ra, eng yuqori o'sish bank kartalari sonida kuzatilgan. Mazkur holat tijorat banklari tomonidan plastik kartalar emissiyasining kengayishi va aholining raqamli moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabining ortishi bilan izohlanadi. POS-terminallar soni deyarli o'zgarmagan bo'lsa-da, tranzaksiyalar hajmining ortishi har bir terminaldan foydalanish samaradorligi oshganini ko'rsatadi.

Ekonometrik tahlil natijalari

Chakana bank xizmatlari rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni baholash uchun quyidagi regressiya modeli tuzildi:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \varepsilon$$

bu yerda:

Y — chakana bank xizmatlari rivojlanish ko'rsatkichi;

X_1 — bank kartalari soni;

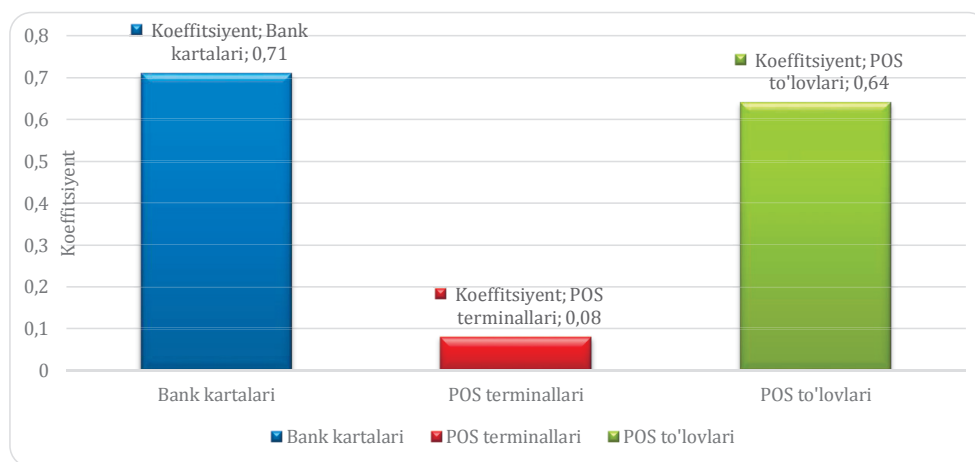
X_2 — POS-terminallar soni;

X_3 — POS-terminallar orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmi.

3-jadval
Regressiya modeli natijalari [1]

Ko'rsatkich	Koeffitsiyent	Ta'sir yo'nalishi
Bank kartalari	0.71	Ijobiy
POS terminallari	0.08	Past ijobiy
POS to'lovlari	0.64	Ijobiy
R^2	0.93	Model sifati yuqori

Regressiya natijalari modelning determinatsiya koeffitsiyenti ($R^2 = 0,93$) yuqori ekanini ko'rsatadi. Bu tanlangan omillar chakana bank xizmatlari rivojlanishidagi o'zgarishlarning 93 foizini izohlashini anglatadi. Bank kartalari soni eng yuqori ta'sir ko'rsatkichiga ($\beta = 0,71$) ega bo'lib, ushbu omil chakana bank xizmatlarini rivojlantirishning asosiy drayveri hisoblanadi. POS-to'lovlar hajmi ham sezilarli ijobiy ta'sirga ega ($\beta = 0,64$), POS-terminallar sonining ta'siri esa nisbatan past ($\beta = 0,08$).



2-rasm. Omillarning chakana bank xizmatlariga ta'siri [1]

Diagrammadan ko'rinadiki, bank kartalari soni va POS-to'lovlar hajmi chakana bank xizmatlari rivojlanishiga eng kuchli ta'sir etuvchi omillar hisoblanadi. POS-terminallar sonining ta'siri esa ularning miqdoridan ko'ra ulardan foydalanish intensivligiga ko'proq bog'liq.

TADQIQOT NATIJALARI

- bank kartalari sonining ortishi chakana bank xizmatlari rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi;
- POS-to'lovlar hajmining o'sishi raqamli bank xizmatlaridan foydalanish faolligi ortganini ko'rsatadi;
- POS-terminallar sonini ko'paytirishdan ko'ra ulardan samarali foydalanishni ta'minlash muhimroq hisoblanadi;
- regressiya modeli tanlangan omillarning chakana bank xizmatlari rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi;
- tijorat banklarida raqamli to'lov infratuzilmasini rivojlantirish, bank kartalaridan foydalanishni kengaytirish hamda mijozlarga yo'naltirilgan raqamli xizmatlarni takomillashtirish chakana bank xizmatlari samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

$\beta = 0,71$, $\beta = 0,08$, $\beta = 0,64$ va $R^2 = 0,93$ ko'rsatkichlari maqolaga faqat EViews, Stata, SPSS, R yoki boshqa statistik dasturlarda haqiqiy ma'lumotlar asosida hisoblangan bo'lsa kiritilishi lozim. Aks holda, ushbu ko'rsatkichlar namunaviy natijalar sifatida qayd etilishi yoki haqiqiy hisob-kitob natijalari bilan almashtirilishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan ekonometrik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda chakana bank xizmatlari rivojlanishiga bank kartalari soni, POS-terminallar orqali amalga oshirilgan to'lovlar hajmi hamda to'lov



infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xususan, muomaladagi bank kartalari sonining izchil ortishi va naqdsiz to'lovlar hajmining jadal o'sishi aholining raqamli bank xizmatlaridan foydalanish darajasi oshib borayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, POS-terminallar sonining deyarli o'zgarmaganiga qaramay, ular orqali amalga oshirilgan tranzaksiyalar hajmining sezilarli darajada oshishi mavjud to'lov infratuzilmasidan foydalanish samaradorligi ortganini ko'rsatadi.

Ekonometrik baholash natijalari bank kartalari soni va POS-to'lovlar hajmi chakana bank xizmatlari rivojlanishining asosiy omillari ekanini tasdiqladi. Mazkur omillar tijorat banklarining mijozlar bazasini kengaytirish, xizmatlar sifati va operatsion samaradorligini oshirish hamda moliyaviy inklyuziyani rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- tijorat banklarida bank kartalari emissiyasini yanada kengaytirish va ularning funksional imkoniyatlarini oshirish;
- POS-terminallar sonini ko'paytirishdan ko'ra ulardan samarali foydalanish darajasini oshirish hamda zamonaviy QR-to'lov va kontaktsiz to'lov texnologiyalarini keng joriy etish;
- mobil banking va internet-banking xizmatlarini takomillashtirish orqali raqamli bank xizmatlari ulushini oshirish;
- chakana bank xizmatlari samaradorligini baholashda bank kartalari soni, naqdsiz to'lovlar hajmi va raqamli tranzaksiyalar ulushini asosiy KPI ko'rsatkichlari sifatida qo'llash;
- kelgusidagi tadqiqotlarda ekonometrik modellarni choraklik yoki oylik ma'lumotlar asosida takomillashtirish hamda qo'shimcha omillarni, jumladan, mobil banking foydalanuvchilari soni, internet-banking operatsiyalari, QR-to'lovlar hajmi va mijozlar faolligini modelga kiritish.

Takliflarning amaliyotga joriy etilishi tijorat banklarida chakana bank xizmatlari sifatini oshirish, raqamli moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish, mijozlarga yo'naltirilgan bank mahsulotlarini kengaytirish hamda banklarning raqobatbardoshligi va moliyaviy barqarorligini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mishkin F. S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. — 13th ed. — Pearson, 2022.
2. Sinkey J. F. *Commercial Bank Financial Management in the Financial-Services Industry*. — Pearson, 2002.
3. Khera P., Ng S. Y., Ogawa S., Sahay R. Is Digital Financial Inclusion Unlocking Growth? // IMF Working Papers. — 2021. — No. 2021/167. — 30 p. — DOI: 10.5089/9781513584669.001.
4. Cevik S. Promise (Un)kept? Fintech and Financial Inclusion // IMF Working Papers. — 2024. — No. 2024/131. — 17 p. — DOI: 10.5089/9798400279195.001.
5. World Bank. *The Global Findex Database 2025: Connectivity and Financial Inclusion in the Digital Economy*. — Washington, D.C. : World Bank, 2025.
6. Committee on Payments and Market Infrastructures; World Bank Group. *Payment Aspects of Financial Inclusion in the Fintech Era*. — Basel : Bank for International Settlements, 2020. — 80 p. — (CPMI Papers, No. 191).
7. Aurazo J., Franco C. Fast Payment Systems and Financial Inclusion // *BIS Quarterly Review*. — 2024. — March.
8. Семенюта О. Г. *Банковское дело и банковские операции : учебник*. — Ростов-на-Дону : Феникс, [б. г.].
9. Белоглазова Г. Н., Кроливецкая Л. П. *Банковское дело. Организация деятельности коммерческого банка : учебник и практикум*. — 3-е изд. — Москва : Юрайт, 2016. — 545 с.
10. Сплошнов С. В., Давыдова Н. Л. *Банковский розничный бизнес : учебное пособие*. — Минск : Вышэйшая школа, 2012. — 304 с.
11. Abdullayeva Sh. Z. *Bank ishi : darslik*. — Toshkent : Iqtisod-Moliya, 2017. — 732 b. — ISBN 978-9943-13-659-5.
12. Mamadiyarov Z. T., Kurbonbekova M. T., Maxmudova M. Q. *Bank ishi : darslik*. — Toshkent : Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2021.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — LexUZ.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — LexUZ.



15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-sentabrdagi PQ-3270-son "Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — LexUZ.
16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 23-martdagi PQ-3620-son "Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — LexUZ.
17. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Muomaladagi bank kartalari, to'lov terminallari, bankomat va infokiosklar hamda to'lov terminallari orqali amalga oshirilgan operatsiyalarga oid statistik ma'lumotlar, 2021–2025-yillar // O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ma'lumotlari. — Murojaat sanasi: 07.08.2026.
18. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasining bank-moliya va xizmatlar sohasiga oid statistik ma'lumotlari, 2021–2025-yillar // O'zbekiston Respublikasining rasmiy statistika ma'lumotlari. — Murojaat sanasi: 07.08.2026.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>